

MILJØVURDERING OG BÆREDYGTIG FORANDRING

En syntese af 20 års dansk forskning

AALBORG UNIVERSITETSFORLAG

Miljøvurdering og bæredygtig forandring. En syntese af 20 års dansk forskning
Redigeret af Lone Kørnøv, Sanne Vammen Larsen, Ivar Lyhne og Anne Merrild Hansen

1. udgave, 1. oplag 2022

© Forfatterne og Aalborg Universitetsforlag

Grafisk tilrettelæggelse: Tina Nielsen v/ Toptryk Grafisk ApS

Trykt hos Toptryk Grafisk ApS, 2022

ISBN: 978-87-7210-780-6

Fagfællebedømmer: Morten Bidstrup Ramshev

Korrektur: a1 Kommunikation

Forsideillustration og illustrationer i bogen: Anton Malmkjær Møller

Udgivet af Aalborg Universitetsforlag | forlag.aau.dk

Udgivelsen er udgivet med støtte fra Institut for Planlægning, Aalborg Universitet

**FAGFÆLLE-
BEDØMT**

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og Copydan. Enhver anden udnyttelse er uden forlagets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser

Indhold

Forord	7
Forfattere	11
1. Introduktion.....	13
1.1 Miljøvurdering som forandringsagent	14
1.2 Miljøvurdering kan sammenlignes med en cykel	15
1.3 Forskningen som forandringsagent	19
1.4 Hvem er bogen for – og hvad kan den bruges til?.....	19
1.5 Hvordan er denne bog sammensat?	20
2. Karakteristik af miljøvurderingsforskningen	23
2.1 Trends i publicering	23
2.2 Forfattere og forskningsmiljøer	24
2.2 Fokus i forskningen	27
2.3 Hvad påvirker udviklingen i forskningen?.....	31
3. Miljøvurdering på tværs af Kongeriget Danmark	33
3.1 Individuelle regelsæt	34
3.2 Størst forskningsmæssigt fokus på Danmark	35
3.3 Råstofområdet får særlig opmærksomhed i Grønland.....	36
3.4 Det ved vi fra forskningen om miljøvurdering på tværs af kongeriget	37

Del I

OM MILJØFORHOLD	41
4. Klimaet og miljøvurdering.....	43
4.1 Integration af klima i miljøvurdering – et svigtet ideal om en holistisk tilgang?	44
4.2 Sektoropdeling og usikkerhed udfordrer	47
4.3 Det ved vi fra forskningen om klima i miljøvurdering	48

5. Natur i miljøvurdering.....	51
5.1 Natur og naturbeskyttelse er afgørende for miljøvurdering af projekter.....	51
5.2 Kritisk og stigende kompensation for naturpåvirkninger.....	52
5.3 Det ved vi fra forskningen om natur i miljøvurdering.....	55
6. Sociale konsekvenser	59
6.1 Sammenhænge mellem borgerprotester og behandlingen af sociale konsekvenser i miljøvurderinger	60
6.2 De sociale miljøparametre og deres håndtering.....	61
6.3 Sociale konsekvenser og menneskerettigheder	62
6.4 Det ved vi fra forskningen om sociale konsekvenser i miljøvurdering	63
7. Menneskers sundhed	67
7.1 Forskning med en central rolle i at fremme sundhed i konsekvensvurderinger i Danmark.....	67
7.2 Dansk forskning med en vigtig rolle i internationale tilgange til sund- hed	69
7.3 Praksis for vurdering af sundhed	69
7.4 Det ved vi fra forskningen om sundhed i miljøvurdering	70

Del II

OM PROCESSEN.....	73
8. At forstå beslutningsprocesser	75
8.1 Forestillingen om 'rationalitet' udfordres	76
8.2 Vi skaber mening under miljøvurdering – og vi giver mening videre	78
8.3 Fagfolk har – og skaber – diskretion under miljøvurdering.....	79
8.4 Det ved vi fra forskningen om beslutningsprocesser	81
9. Screening.....	85
9.1 'Selvregulering' via screening er legitim og meningsfuld	85
9.2 Screening af ikke-lovpligtige planer 'falder ud'	88
9.3 Uhensigtsmæssigheder i praksis.....	88
9.4 Det ved vi fra forskningen om screening	91

10. Væsentlighed fagligt og juridisk.....	95
10.1 Den juridiske væsentlighed.....	95
10.2 Den faglige væsentlighed.....	96
10.3 Borgerne og væsentlighed	97
10.4 Det ved vi fra forskningen om vurdering af væsentlighed	99
11. Afværge og fremmende foranstaltninger.....	103
11.1 Afværgehierarkiet på hovedet – og med begrænset brug af fremme	104
11.2 Afværge i form af projektilpasninger i hele miljøvurderingsprocessen	105
11.3 Implementering af afværgeforanstaltninger	106
11.4 Det ved vi fra forskningen om afværge og fremme	106
12. Borgerdeltagelse	109
12.1 Offentlighedens rolle i miljøvurderingen.....	109
12.2 Aktørperspektivet – planlæggeren, borgeren og andre aktører i offentlighedsinddragelsen.....	110
12.3 Strukturperspektivet – om kultur, organisation og magt.....	113
12.4 Det ved vi fra forskningen om borgerdeltagelse i miljøvurdering ..	114
 Del III	
OM FREMTIDEN.....	119
13. Et fremadrettet blik på FN's Verdensmål for bæredygtig udvikling.....	121
13.1 En gryende praksis	122
13.2 Flere niveauer af anvendelse	123
13.3 Særligt bidrag på sociale parametre?	124
13.4 Fremtidsscenarier – FN's Verdensmål en løftestang for miljøvurdering som forandringsagent?	124
14. Et fremadrettet blik på digitalisering.....	127
14.1 Fra papirbunker til digitale løsninger	127
14.2 Digitaliseringen af miljøvurderingsfeltet har fart på i udlandet	128
14.3 Fremtidsscenarier – forskningen og miljøvurderingen som digital forandringsagent?	129

15. Et fremadrettet blik på lighed og retfærdighed i miljøvurdering	133
15.1 Miljømæssig lighed – hvad handler det om?	134
15.2 Lighed i proces eller som resultat – forskellige opfattelser af retfærdighed	136
15.3 Fremtidsscenarier – forskningen og miljøvurderingen som forandringsagent i forhold til øget lighed og retfærdighed	138
16. Afslutning	141
17. Grundlaget for bogen og den videnskabelige metode.....	145
17.1 Bogens videnskabelige metode.....	145
17.2 Hvilke publikationer er medtaget?	146
17.3 Hvordan er artiklerne fremsøgt?	146
17.4 Komplet liste over artikler	147

Forord

Der skal som udgangspunkt altid gennemføres miljøvurderinger forud for beslutninger, der kan påvirke miljøet væsentligt i Danmark. Der forskes og skrives meget om de lovpligtige miljøvurderinger på de danske universiteter. Forskningsviden om miljøvurderingsfeltet er derfor efterhånden stor.

Selvom udgangspunktet for de fleste forskeres engagement er ønsket om, at ens forskning er med til at gøre en positiv forskel for miljøet og bidrage til forbedret praksis, så er det langt fra al forskning, som når ud, hvor den kunne være relevant og gøre en forskel. Dette hænger til dels sammen med den generelle udvikling i forskningsverdenen, hvor forskere overvejende måles på antal citationer i internationale peer-reviewed journals – i stedet for om ens forskning har en bredere samfundsmæssig indflydelse. Det sidste ser heldigvis ud til at få mere bevågenhed – både i Danmark og internationalt.

Men de færreste i miljøvurderingspraksis giver sig dog i kast med at tilgå videnskabelige artikler. Vores ønske er derfor, at vi med bogen formår at lave en relevant syntese af udvalgte dele af flere årtiers forskning. Og at den kan være med til at skabe større fælles vidensgrundlag og inspiration for fremtidig dansk forskning og praksis.

Sammen med vores kollegaer i Det Danske Center for Miljøvurdering formidler og interagerer vi fire redaktører løbende med myndigheder, konsulenter, bygherrer, NGO'er, forskere fra andre danske og udenlandske universiteter, studerende og borgere omkring miljøvurdering. Det sker blandt andet gennem vores efteruddannelse, årlige miljøvurderingsdage, artikler i danske fagblade og projektsamarbejder. Dette er alt sammen med til at øge tilgængeligheden af vores forskning og få den bragt ud til de rette folk i offentlige og private organisationer, som på forskellig vis arbejder med miljøvurdering og beslutningsstøtte for bæredygtig udvikling – og samtidig give os forskere en uvurderlig viden og indsigt i praksis.

Vores hensigt med denne bog er at supplere den formidling, som vi i øvrigt gennemfører. Gennem en systematisk, videnskabelig gennemgang og analyse af

den eksisterende forskningsbaserede viden bidrager bogen med en forsknings-syntese, som gøres tilgængelig for praksisfeltet. Bogen er således ikke ment som en lærebog, men et selvstændigt bidrag. Målet er at bogen med sine analyser vil kunne bidrage til den fremtidige udvikling og kvalificering af miljøvurdering, så vurderingerne i videst muligt omfang understøtter lovgivningens formål om at øge miljøbeskyttelse, fremme bæredygtig udvikling og sikre offentlighedens deltagelse – og samtidig identificere temaer for den fremtidige forskning.

Bogen er fagfællebedømt af Morten Bidstrup Ramshev, ph.d. og miljøspecia-list. Vi takker for den grundige bedømmelse og har efter bedste evne indarbej-det kommentarer og forslag. Da bogen berører en række emner i forskningen, som vi ikke selv er eksperter i, har vi kontaktet og modtaget feedback fra ud-valgte eksperter i tilknytning til de kapitler, der refererer deres forskning. Vi vil derfor også gerne rette en særlig tak til professor Peter Pagh (Københavns Uni-versitet), senior juridisk rådgiver Ulf Kjellerup (COWI), professor Helle Tegner Anker (Københavns Universitet) og chefkonsulent Nora Götzmann (Institut for Menneskerettigheder), der har læst og kvalitetssikret de afsnit, hvor deres forsk-ning indgår.

God fornøjelse med bogen!
Fra redaktionen